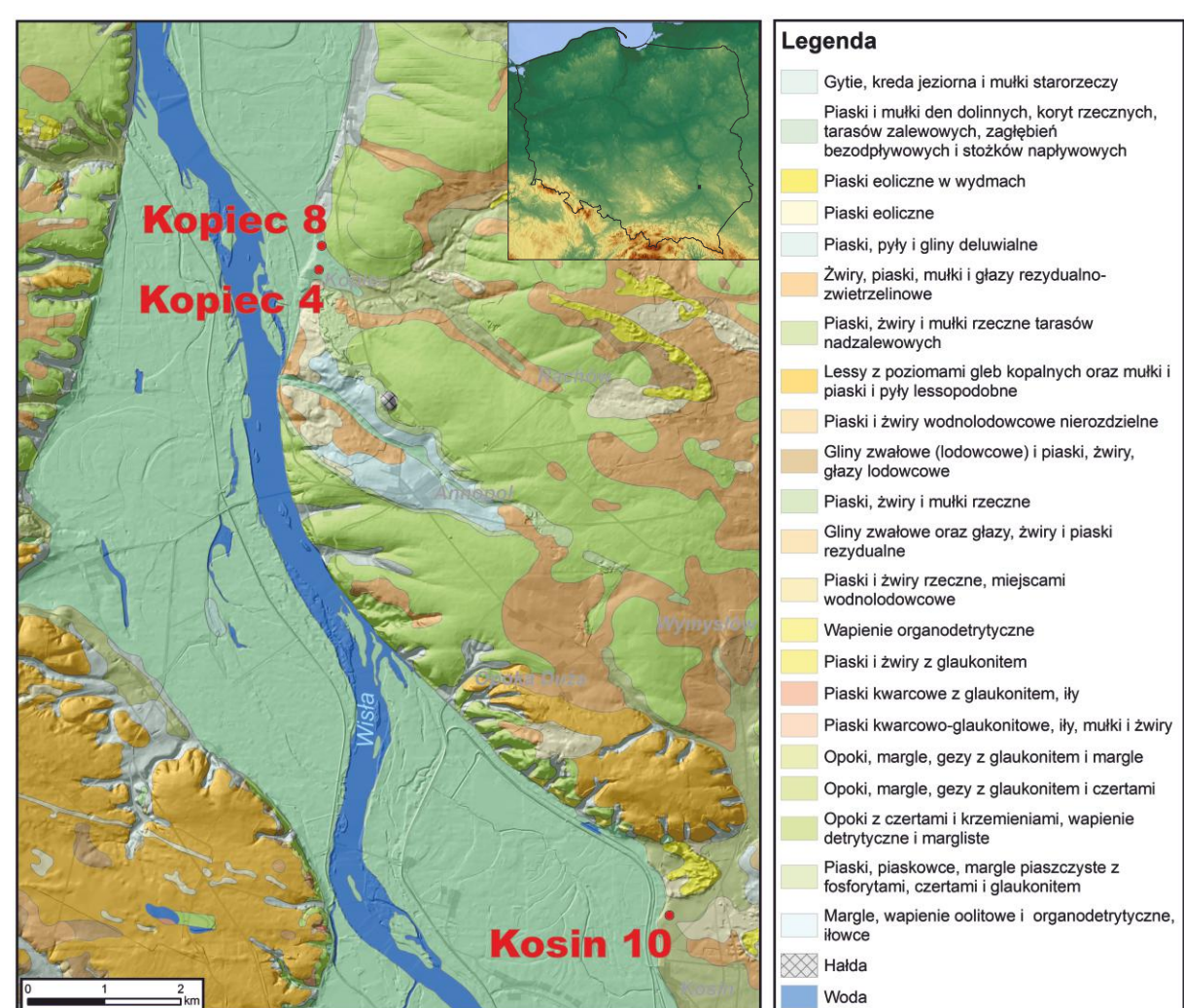

Kopiec 4 i 8, Kosin 10 - pracownie kultury łużyckiej na terenie wschodni krzemieni turońskich w Antyklinie Rachowa

Anna Zakościelna¹, Elżbieta M. Kłosińska¹, Jerzy Libera¹, Grzegorz Gajek², Piotr Mączyński¹, Anna Rauba-Bukowska³

Ryc. 1. Lokalizacja stanowisk na tle utworów powierzchniowych (wg Włodek, Gaździcka 2009, uproszczona ze zmianami G. Gajka).

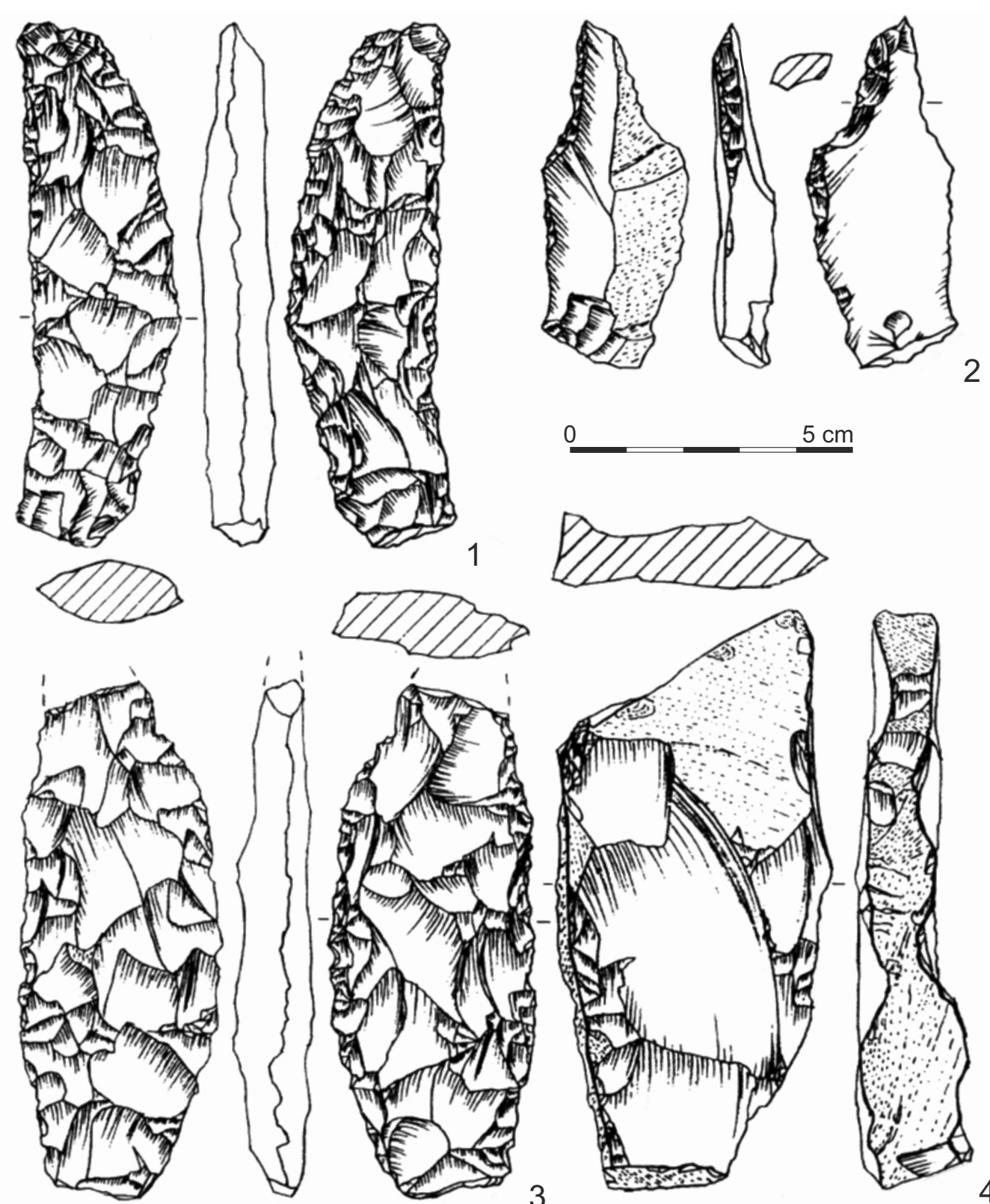
Celem projektu, finansowanego z funduszy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (nr 3356/18/FPK/NID), jest opracowanie interdyscyplinarne oraz wprowadzenie do obiegu naukowego wyników badań trzech stanowisk późnej kultury łużyckiej o charakterze pracowniano-osadowym, leżących w bezpośrednim sąsiedztwie wschodni krzemienia świeciechowskiego i gościeradowskiego (ryc. 1).

1. Kosin, stan. 10 (AZP 86-75/140; ϕ 50°50'30"N; λ 21°54,5,05"E) – badania Barbary Bargiel i Jana Gurby w 1986 r. miały na celu rozpoznanie atrybucji chronologiczno-kulturowej kopca ziemnego, częściowo zniszczonego po odlesieniu i zastosowaniu głębokiej orki na porębie leśnej. Nie rozstrzygnięto kwestii datowania kopca, okazało się natomiast, iż usypany został na osadzie późnej kultury łużyckiej – pod jego podstawą odkryto jamę wypełnioną materiałem ceramicznym i krzemieniem (Bargiel, Gurba 1986, s. 28-32). Zbadano powierzchnię ok. 400 m² oraz wykonano planigrafę materiału na blisko 185 arach powierzchni stanowiska. Pozyskano ponad 4500 fragmentów ceramiki (ryc. 2) i blisko 5500 zabytków krzemiennych, w przewadze z surowca gościeradowskiego, dokumentujących pełny proces produkcyjny, ukierunkowany na produkcję narzędzi bazujących na półsurowcu parawiórowym i odlupkowym (ryc. 4, 5).

Ryc. 2. Fragmenty naczyń ceramicznych ze stanowiska Kosin 10. Fot. P. Maciuk

2. Kopic, stan. 8 (AZP 84-74/126; ϕ 50°54'59" N; λ E 21°50'31"E) – badania Marka Florka i Jerzego Libery w 1994 r. objęły powierzchnię 6 arów. Ujawniono pozostałości osadnictwa dwufazowego: ślady penetracji w okresie schyłkowego paleolitu oraz pracownię przykopalnianą związaną z późną kulturą łużycką. Pozyskano nieliczny zbiór fragmentów naczyń oraz inwentarz krzemienisty liczący ponad 1900 wytworów, pochodzący z warstwy kulturowej o miąższości 70 cm (Florek, Libera 1994, s. 13). Struktura materiału krzemienistego wskazuje na pozostałości warsztatów ukierunkowanych na produkcję głównie (pół)wytworów form bifacjalnych: noży sierpowatych, siekier i płoszczy (ryc. 3).

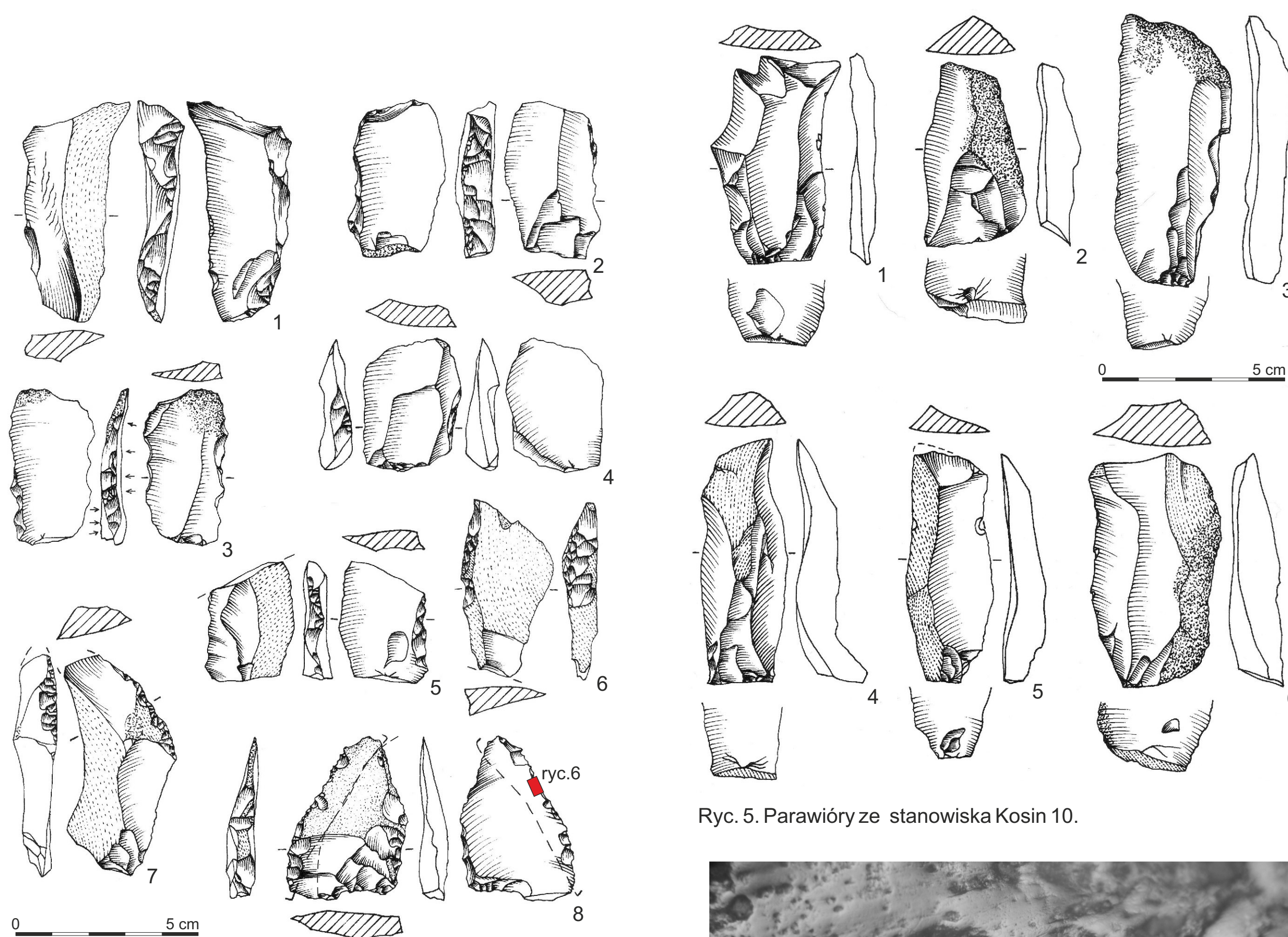

Ryc. 3. Narzędzia krzemienne ze stanowiska Kopic 8.

3. Kopic, stan. 4 (AZP 84-74/103; ϕ 50°54'42" N; λ E 21°50'29"E) – badania wykopaliskowe Barbary Bargiel, Marka Florka i Jerzego Libery w latach 1993 i 1994. Zbadano powierzchnię 3,5 ara nie odkrywając obiektów ziemnych, a jedynie średnio zwarte układy krzemienicowe. Z humusu i zalegającej pod nim gleby bielcowej (do głębokości względnej 70 cm) pozyskano blisko 25 000 zabytków krzemienistych, w przewadze z surowca świeciechowskiego, dokumentujących dwie fazy użytkowania: starszą – schyłkowopalejstoczeńską i młodszą – z przełomu epoki brązu i epoki żelaza, związaną z kulturą łużycką (Florek, Libera, 1994, s. 3-14; Bargiel, Libera 1995, s. 13-16). Największą intensywność osadniczą związaną była z kulturą świderską, której ludność założyła tu pracownię przykopalnianą – stanowisko leży około 500 m na południe od granicy powierzchniowego zasięgu wschodni krzemienia świeciechowskiego. Zdecydowanie mniej intensywnie wykorzystywała to miejsce ludność kultury łużyckiej, którą przyciągnęły tu również złoża krzemienia świeciechowskiego. Struktura materiału krzemienistego z tej fazy wskazuje, że są one pozostałościami przykopalnianej pracowni form bifacjalnych, przede wszystkim noży sierpowatych, w mniejszym stopniu płoszczy i siekier (ryc. 7).

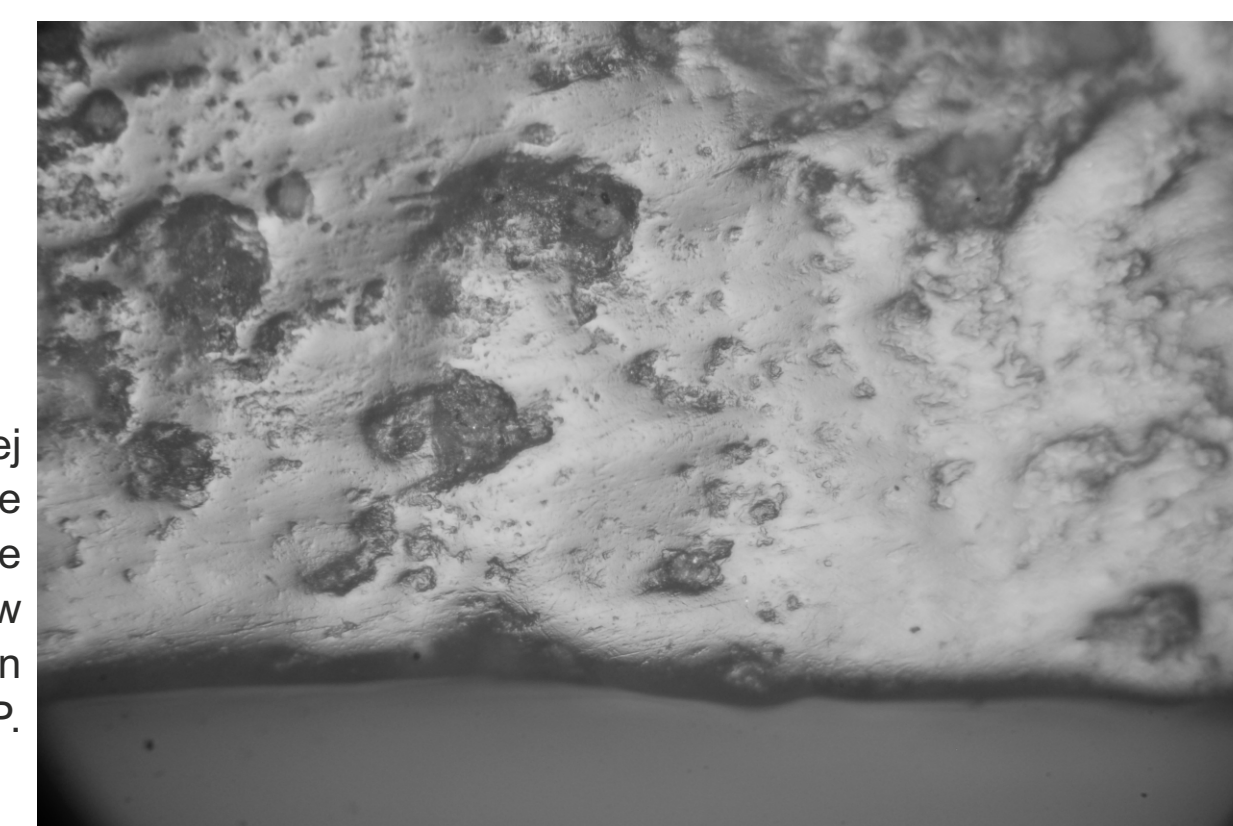
Ryc. 7. Półwytwory sierpów krzemienistych ze stanowiska Kopic 4. Fot. P. Maciuk.

Ryc. 4. Narzędzia krzemienne ze stanowiska Kosin 10.

Ryc. 5. Parawióry ze stanowiska Kosin 10.

Ryc. 6. Jaskrawe wyświecenie o płaskiej topografii oraz czarne rysy ułożone skośnie do krawędzi ostrza wskazujące na wykorzystanie narzędzia w charakterze wkładki do cięcia roślin krzemionkowych, pow. 100x. Fot. P. Mączyński.

Analiza materiałów pozyskanych w trakcie badań powierzchniowych całego rejonu występowania krzemieni szarych turońskich, wykonana na etapie opracowania wyników AZP pokazała, iż ujęte w opracowaniu stanowiska wchodzi w skład całego ciągu pracowni krzemieniarskich związanych z późną epoką brązu – wczesną epoką żelaza, okalających złoża od południowego zachodu (Libera, Zakościelna 2002, s. 104-106, ryc. 2). Skala osadnictwa kultury łużyckiej w Antyklinie Rachowa świadczy, iż dla ludności tej kultury w prowincji wschodniej, skały krzemionkowe były nadal podstawowym surowcem do produkcji narzędzi, a rejon wschodni krzemieni turońskich był nie mniej intensywnie eksploatowany niż w epoce kamienia.

Efektom realizacji projektu będzie monograficzne opracowanie rejonu osadniczo-pracowniano-kulturowego kultury łużyckiej w Antyklinie Rachowa. Planowana monografia ma ukazać obraz przemysłu krzemienistego tej kultury w aspekcie technologicznym, morfologicznym i funkcjonalnym – od rdzeniowania, poprzez wyrób narzędzi, do ich użytkowania – i pokazać skalę wykorzystania surowców krzemienistych we wschodniej prowincji kultury łużyckiej w schyłkowym okresie ich stosowania dla produkcji narzędzi.

Literatura

- Bargiel B., Gurba J. 1986. Nie datowany kopiec ziemny na osadzie kultury łużyckiej (stan. 10) w Kosinie, gm. Anopol, woj. tarnobrzezkie. W: J. Gurba (red.) *Sprawozdanie z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS w 1986 r.* Lublin, s. 28-32.
- Bargiel B., Libera J. 1995. Drugi sezon badań pracowni przykopalnianych kultury łużyckiej w Kopcu. W: J. Gurba (red.) *Sprawozdanie z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS w 1994 roku.* Lublin, s. 13-16.
- Florek M., Libera J. 1994. Pierwszy sezon badawczy przykopalnianych pracowni w rejonie wschodni krzemienia świeciechowskiego w Kopcu. W: J. Gurba (red.) *Sprawozdanie z badań terenowych Katedry Archeologii UMCS w 1994 roku.* Lublin, s. 3-14.
- Libera J., Zakościelna A. 2002. Złóża krzemieni turońskich w przełomowym odcinku Wisły. W: B. Matraszek, S. Salacińska (red.) *Krzemień świeciechowski w pradziejach. Materiały z konferencji w Ryni 22 – 24. 05. 2000.* Warszawa, s. 93-109. Studia nad gospodarką surowcami krzemienistymi w pradziejach 4.